גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. [ס] גלא תפלה[א] שהרי משה רבינו ע"ה לא פי שהיו בידו מעשים טובים[א] הוצרך לתפלה:

כל המאריך בתפלתו ומעיין בה. פירוש שמגיה שתבא בקשתו לפי שכוון בתפלתו[ב]. תימה להכל משמע דעיון תפלה לאו מעליותא הוא וכן משמע ס' הרואה (לקמן נה.) ג' דברים מזכירין עונותיו של אדם וקאמר עיון תפלה. ולא כן משמע בפ' מפנין (שבת קמ.) דקאמר אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וקא חשיב עיון תפלה אלמא מעליותא הוא וכן משמע בגנו פשוט (ב"ב קסד:) דקאמר משגיח דברים אין אדם ניצול בכל יום וקאמר עיון תפלה פירוש אין אדם מעיין בה אם כן משמע שהוא טוב וי"ל דתרי עיון תפלה יש עיון תפלה דהכא המגיה שתבא בקשתו[ב] ועיון תפלה דהתם שמכוין את לבו לתפלה[ד]: **אל דמעתי אל תחרש.** פרש"י דלייך מדיוקא מלא קאמר ודמעתי תרגמה ס"מ שהיא גרלית בכל פעם ואין להתפלל רק שתתקבל: **קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך.** ולפיכך תקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד[ה] לאפוקי מהגהו דאמרי אשרי הרבה אחרי

אמר ר' אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשה רבינו אעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנאמר [1]אל תוסף דבר אלי וסמיך ליה [2]עלה ראש הפסגה: וא"ר אלעזר גדולה תענית יותר מן הצדקה מאי טעמא זה בגופו וזה בממונו: וא"ר אלעזר גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנא' [3]למה לי רוב זבחיכם וכתיב [4]ובפרשכם כפיכם (ו) א"ר יוחנן [5](ז)[א]כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו שנא' [4]דיכם דמים מלאו: [6](ו)א"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נגעלו שערי תפלה שנאמר [5]גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי ואע"פ ששערי תפלה נגעלו שערי דמעה לא נגעלו שנאמר [6]שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא משום שנא' [7]סבותה בענן לך מעבור תפלה: וא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים שנא' [8]ואתה [6]קח לך מחבת ברזל ונתתה אותה קיר ברזל בינך ובין העיר: א"ר חנין א"ר חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנא לן ממשה רבינו שנא' [9]ואתפלל אל ה' וכתיב בתריה [10]וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא אני והא [7]א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנא' [11]תוחלת ממושכה מחלה לב מאי תקנתיה יעסוק בתורה שנא' ועץ חיים תאוה באה ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר [12]עץ חיים היא למחזיקים בה לא קשיא [3]הא דמאריך ומעיין בה הא דמאריך ולא מעיין בה א"ר חמא בר' חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר [13]קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה': ת"ר ארבעה צריכין חזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ תורה ומעשים טובים מנין שנא' [14]רק חזק ואמץ מאד לשמור [7](ו)ולעשות ככל התורה חזק בתורה ואמץ במעשים טובים תפלה מנין שנא' קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' דרך ארץ מנין שנא' [15]חזק ונתחזק בעד עמנו וגו': [16]ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני היינו עזובה היינו שכוחה אמר ר"ל אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה זוכר מעשה הראשונה אתה עזבתני ושכחתני אמר לה הקב"ה בתי י"ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני [17]התשכח אשה עולה אמר הקב"ה כלום אשכח עולות אילים [א] ופטרי רחמים שהקרבת לפני במדבר אמרה לפניו רבש"ע הואיל ואין שכחה לפני כסא כבודך שמא לא תשכח לי מעשה העגל אמר לה גם אלה תשכחנה אמרה לפניו רבש"ע הואיל ויש שכחה לפני כסא כבודך שמא תשכח לי מעשה סיני אמר לה ואנכי לא אשכחך והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי דכתיב גם אלה תשכחנה זה מעשה העגל ואנכי לא אשכחך זה מעשה סיני: חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת: מנא הני מילי א"ר יהושע ב"ל אמר קרא [18]אשרי יושבי ביתך ואמר ר' יהושע ב"ל המתפלל צריך לשהות שעה אחת אחר תפלתו שנא' [19]אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך תניא נמי הכי [3]המתפלל צריך שישהא שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו קודם תפלתו מנין שנא' אשרי יושבי ביתך לאחר תפלתו מנין דכתיב אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת וכי מאחר ששוהין תשע שעות ביום בתפלה תורתן היאך נעשית אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן היאך נעשית אלא מתוך שחסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן בשלומו לא ישיבנו: אמר רב יוסף [7](ו)לא שנו אלא למלכי עכו"ם פוסק מיתיבי [7]המתפלל וראה אנס בא כנגדו ראה קרון בא כנגדו לא יהא מפסיק אלא מקצר ועולה לא קשיא הא [7]דאפשר לקצר [7](יקצר ואם לאו פוסק) ת"ר מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך בא שר אחד ונתן לו שלום ולא החזיר לו שלום המתין לו עד שסיים תפלתו לאחר שסיים תפלתו א"ל ריקא והלא כתוב בתורתכם [20]רק השמר לך ושמור נפשך וכתיב [21]ונשמרתם מאד לנפשותיכם כשנתתי לך שלום למה לא החזרת לי שלום אם הייתי חותך ראשך בסייף מי היה תובע את דמך מידי א"ל המתן לי עד שאפייסך בדברים א"ל אילו היית עומד לפני מלך בשר ודם ובא חברך ונתן לך שלום היית מחזיר

עלה ראש הפסגה. בדבר תפלה זו נתרציתי להרלותך אותה: **ובפרשכם כפיכם.** אי לאו דגדולה תפלה כיון דאמר למה לי רוב זבחיכם למה לי תו ובפרשכם הא פיקלו זבחיכם לא ניחא ליה: **אל סחרש.** מלגא (ג) כתיב את דמעתי תרגמה ס"מ גרלית היא לפניו ואין צריך להתפלל אלא שתתקבל לפניו: **ונפסקה חומה קיר ברזל.** סימן למחילת ברזל המפסקת ביניו לבינם: **ומעיין בה.** מגמה שתעשה בקשתו על ידי הארכתו סוף שאינה נעשית ומגלגת תוחלת ממושכה חגם והיא כאב לב כשאדם מגפה ואין תאותו באה: **תוחלת.** לשון חלוי ותמהה: **ועץ חיים תאוה באה.** סופו של מקרא הוא: **קוה.** והתחזק ולא תמשון ידך אלא חזור וקוה: **לריכין חזוק.** שיתחזק אדם בהן תמיד בכל כחו: **דרך ארץ.** אם אומן הוא לאומנותו אם סוחר הוא לסחורתו אם איש מלחמה הוא למלחמתו: **מלאים היו.** רלאי גייסות ומחנות חלוקות: **לגיון וקרטון וגסטרא.** שמות של שרים כגון שלטון והגמון ודוכס ופחה: **עולה.** כמו עולות וקרבנות: **גם אלה.** מעשה העגל שאמרו אלה אלהיך ישראל (שמות לב): **ואנכי זה מעשה סיני.** שנאמר בו אנכי ה' אלהיך (שם כ): **יושבי ביתך.** והדר יהללוך: **יודו לשמך.** והדר ישבו ישרים את פניך: **פשע שעות.** לשלש תפלות: **פורקס משאמרים.** כתוב לבם אין תלמודם משתכח: **אכל נמלכי עכו"ם פוסק.** שלא יהרגנו: **הא דאפשר בקצור.** כגון שאמור לגמור תפלתו: אבל

כד א מיי' פט"ו מה"מ תפלה הלכה ג סמג עשין כ טוש"ע או"ח סי' קמז סעיף לה:
כה ב טוש"ע או"ח סי' נח סעיף ה:
כו ג מיי' פ"ד מה"מ תפלה הלכה טו סמג עשין יט טור וש"ע או"ח סי' נא סעיף ב:
כז ד ה מיי' פ"ו שם הל' ט סמג שם טור וש"ע או"ח סימן קד סעיף ג:
כח ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף כ:
כט ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל

תנו רבנן חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין וכו'. וכי מאחר שט' שעות ביום מתעסקין בתפלה תורתן ומלאכתן אימתי נעשית אלא מתוך שחסידים הם תורתן משתמרת ומלאכתן מתברכת. תנינן סתמא כר' יהודה דאמר תפלת המנחה עד פלג המנחה קטנה, והיא שעה י"א חסר רביע, עברה תפלת המנחה ומתפלל תפלת ערבית, והיינו דמשכחת שהיא שעה אחת ביום אחר תפלה. דאי לרבנן דאמרי עד הערב לא משכחת שלש תפלות [ביום] ובכל תפלה שלש שעות ביום. וקודם דימדומי חמה היו שוהין שעה אחת ביום, כי מעלות השחר ועד הנץ החמה ה' מילין. [אמר **רב יוסף לא שנו אלא למלכי ישראל וכו'.** עי' לעיל ל, ב ד"ה אפילו].

תורה אור השלם

1. וַיִּתְעַבֵּר יְיָ בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי רַב לָךְ אַל תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בְּדָבָר הַזֶּה:
דברים ג כו
2. עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וָתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה:
דברים ג כז
3. לָמָּה לִּי רֹב זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְיָ שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדָם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתֻּדִים לֹא חָפָצְתִּי: ישעיהו א יא
4. וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אֶעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ:
ישעיהו א טו
5. גַּם כִּי אִזְעַק וְאֲשַׁוֵּעַ שָׁתַם תְּפִלָּתִי: איכה ג ח
6. שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ כִּי גֵר אָנֹכִי עִמָּךְ תּוֹשָׁב כְּכָל אֲבֹתָי:
תהלים לט יג
7. סְבוֹתָה בְּעָנָן לָךְ מֵעֲבוֹר תְּפִלָּה: איכה ג מד
8. וְאַתָּה קַח לְךָ מַחֲבַת בַּרְזֶל וְנָתַתָּה אֹתָהּ קִיר בַּרְזֶל בֵּינְךָ וּבֵין הָעִיר וְהֲכִינֹתָה אֶת פָּנֶיךָ אֵלֶיהָ וְהָיְתָה בַּמָּצוֹר וְצַרְתָּ עָלֶיהָ אוֹת הִיא לְבֵית יִשְׂרָאֵל:
יחזקאל ד ג
9. וָאֶתְפַּלֵּל אֶל יְיָ וָאֹמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים אַל תַּשְׁחֵת עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְגָדְלֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה:
דברים ט כו
10. וְאָנֹכִי עָמַדְתִּי בָהָר כַּיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְיָ אֵלַי גַּם בַּפַּעַם הַהוּא לֹא אָבָה יְיָ הַשְׁחִיתֶךָ:
דברים י י
11. תּוֹחֶלֶת מְמֹשָׁכָה מַחֲלָה לֵב וְעֵץ חַיִּים תַּאֲוָה בָּאָה: משלי יג יב
12. עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וּתְמֻכֶיהָ מְאֻשָּׁר: משלי ג יח
13. קַוֵּה אֶל יְיָ חֲזַק וְיַאֲמֵץ לִבֶּךָ וְקַוֵּה אֶל יְיָ: תהלים כז יד
14. רַק חֲזַק וֶאֱמָץ מְאֹד לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּךְ מֹשֶׁה עַבְדִּי אַל תָּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאל לְמַעַן תַּשְׂכִּיל בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ: יהושע א ז
15. חֲזַק וְנִתְחַזֵּק בְּעַד עַמֵּנוּ וּבְעַד עָרֵי אֱלֹהֵינוּ וַיְיָ יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו: שמואל ב י יב
16. וַתֹּאמֶר צִיּוֹן עֲזָבַנִי יְיָ וַאדֹנָי שְׁכֵחָנִי: ישעיהו מט יד
17. הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עֹלָהּ מֵרַחֵם בֵּן בִּטְנָהּ גַּם אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחֵךְ: ישעיהו מט טו
18. אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה: תהלים פד ה
19. אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ: תהלים קמ יד
20. רַק הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ: דברים ד ט
21. וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כָּל תְּמוּנָה בְּיוֹם דִּבֵּר יְיָ אֲלֵיכֶם בְּחֹרֵב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ: דברים ד טו

מסורת הש"ס

ה) [ע' תוס' מנחות יט:. וכן בתוס' דינמות ז. ד"ה שנאמר], ב) ב"מ נט:, ג) כן אדם קח לך כל"ל, ד) [לקמן נה., ה) ל"ל לעצות, ו) [כרבי אלעזר פ' והא דלא אפשר לקצר אפשר לקצר מקצר ולא לא מפסיק], ז) [וע"ע תוס' שבת קיח: וכר"ש נח: וכ"ש קמד:].

הגהות הב"ח

(א) גמ' שנאמר וכפרשכם כפיכם וגו' ידיכם דמים: (ב) רש"י ד"ה אל אחרכם מדלא. נ"ב וכנ"מ דף נ"ט פי' בס"ל ע"ש:

גליון הש"ם

גמ' כל כהן שהרג. בהגהה מוהכר"ל ז"ל וכן בתוס' ינמות (דף ז.) ד"ה שנאמר. וע' בתוי"ט סוף פרק ז' דבכורות: תוס' ד"ה גדולה וכו' בלא תפלה. וע' תשובת מהרש"ל סי' ס"ג:

הגהות הגר"א

[א] גמ' עולות (פילוס) תו"מ וכ"כ אשים:

מוסף רש"י

שמעה תפלתי וגו' אל דמעתי אל תחרש. שמעה תפלתי אין לשעתו מלגון בקשה שמתקש מאת הקב"ה שישמע תפלתו, אבל אל אחרש מן לשעתו מלגון בקשה ואין לדרך לשמוע ולא לאחרש (ב"מ נט.). **ביומא דעיבא.** יום המעונן (ובמות עב.). **ומעיין בה.** אומר בלבו שתיעשה בקשתו לפי שהתפלל כסוגה (לקמן נח.). **כאב לב.** שאין בקשתו נעשית (שם). **תוחלת.** לשון תפלה כמו ויחל משה (שם). **בסטרא.** מוחל (סוטה יד.).

מוסף תוספות

א. כלומר מעשים טובים בלא תפלה לא סגי. תוס' כ"י שילילון. ב. כדמייתי עלה תוחלת ממושכה מחלה לב. תוס' שבת קיח: ד"ה עיון. ג. פי' שמחשב בלבו שיש להפלתו להתקיים כי מאד כיון בה, וע"י כך מזכיר עונותיו ובא לידי כאב לב. תוס' כ"י שילילון. עליה אמרו שמזכירין עונותיו לפי שמחשבים עליו אם הוא ראוי לכך לקבל תפלתו כמו שהוא סבור. ריטב"א ר"ה מן: ד. אבל אינו מצפה שתתקיים. שם. ה. אע"פ שהוא מזמור שלמעלה ממנו. רשב"א. ללמדנו שמאותו פסוק יצא לנו לשהות מעט קודם תפלה. מאירי.

רב ניסים גאון

אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. ושנינו עוד בתוספתא הכותב את השם אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו היה כותב ה' או ר' שמות כיון שגמר אחד מהן משיב שאילת שלום ואיתא להא ברייתא במגרא דבני מערבא דפירקין: **תנו רבנן** מעשה בחסיד אחד שהיה מתפלל בדרך. אית בבבא קמא בפ' הגנזל (דף קע.) כל מעשה בחסיד אחד אינו אלא ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה בר' אילעאי ואיתא דכוותה בתמורה (דף סו) בפרק יש בקרבנות הצבור:

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אכל עקרב פוסק. ומוטלו לפי שהעקרב [6]מסוכן לעקוץ יותר משנחש מוכן ליטול: **אין מעידין עליו.** לומר לאשתו מת בעליך להתירה ליגמא פעמים שאין האריות רעבים ואין אוכלין אותו: **נחשים ועקרבים.** אי זה אי זה מעידים עליו שמת אלמא מועד הנחש ליטול: **אגב איילה.** כשנפל עליהם ודחקם הזיקו: **שור סם.** שלא נגח אדם: **מועד.** שנגח ג' פעמים: **בדקוהו.** סל שתולין בו תבן בראשו ואוכל: **ודי דרגא.** לאו דוקא אלא לומר הזהר ממנו הרבה: **ביומי ניסן.** מתוך שעברו ימי הסתיו שהאדם יבשה ועכשיו רואה אותה מלאה דשלים זמה דעמו עליו וכנגם בו יצר הרע: **ערוד.** מן הנחש והצב בא שמזקקין זה עם זה ויוצא משניהם ערוד ק׳ז: **אם טורו.** שהוא יולא בה״ג: **ומה הערוד.** מצאתי בה״ג אמרי במערבא[7] כשהערוד נוסך את האדם אם הערוד קודם למיס מת האדם ואם האדם קודם למיס מת הערוד ונעשה נם לו׳ חגיגא ונקבע מעין מתמת עקבו: **מתני׳ מוציין גזרות גשמים.** מציג הרוח שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח: **ושולנין.** ותן טל ומטר לשון בקשה: **והכדלה בחונן הדעת.** במוצאי שבת אתה חוננתנו: **גמ׳ מתון שהיא חכמה.** החכם יודע להבדיל בין קדש לחול ובין טמא לטהור: **בין שפי לופיופ.** בין שפי הזכרות: **שנריכה נקמה דבר גדול הוא: שפי נקמות הללו נמה אחת נרעה.** להנקם מן העבו״ס שלא קבלו את התורה: **ואחת לעונה.** כדאמרינן בב״ק (דף נא.) מפאתן הופיע והפקיר ממונן ליטראל שור של ישראל שנגח שור של עבו״ס פטור: **הופיע.** גלה והפקיר כשלא קבלו את התורה: **ב) העשירו.** לקנות יין: **קבעוה על הכוס.** ואז נשתכחה תקנת עזרא וכשחזרו והעבו קבעוה בתפלה ונתלקו היולן ימרוים: **בחפלה.** כשעבו מן הגולה והיו דחוקים: **קדושה.** קדוש היום: **מפני שיוון.** משמע אם יכלה שלא לחזור ולהתפלל הא אם אמרה בתפלה ח״ל לאומרה על הכוס: **ואנא שמעית.** אני שמעתי: **חוזר נראה.** לתפלה ולכוס: הלכתא

אבל עקרב **פוסק.** בירושלמי קאמר דאם היה נחש מרתיע לבא כנגדו פוסק לפי שבא כנגדו בכעס מתכוין להזיקו ומיהו לא מצינו אם פסק שיחזור לראש מדלא קאמר ואם פסק חוזר לראש אבל לתחלת ברכה מיהא יחזור[8] ואם טעה בג׳ ראשונות או בג׳ אחרונות חוזר לתחלת הג׳ באחרונות בראשונות ובעבודה באחרונות כדאמרינן לקמן בפרקין (דף לד.): אמר

מחזיר לו א״ל לאו ואם היית מחזיר לו מה היו עושים לך א״ל היו חותכים את ראשי בסייף א״ל והלא דברים ק״ו ומה אתה שהיית עומד לפני מלך בשר ודם [6]שהיום כאן ומחר בקבר כך אני שהייתי עומד לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה מיד נתפיים אותו השר ונפטר אותו חסיד לביתו לשלום: **אפי׳** [8]נחש כרוך על עקבו לא יפסיק: אמר רב ששת לא שנו [2]אלא נחש אבל עקרב פוסק מיתיבי [3]נפל [2]לגוב אריות אין מעידין עליו שמת נפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים מעידין עליו שמת שאני התם דאגב איצצא מזקי א״ר יצחק [7]ראה שוורים פוסק דתני רב אושעיא [8]מרחיקין [7]משור תם חמשים אמה ומשור מועד כמלא עיניו תנא משמיה דר׳ מאיר ריש תורא בדקולא סליק לאגרא ושדי דרגא מתותך אמר שמואל הני מילי בשור שחור וביומי ניסן מפני שהשטן מרקד לו בין קרניו ת״ר [7]מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות באו והודיעו לו לר׳ חנינא בן דוסא אמר להם הראו לי את חורו הראוהו את חורו [9]נתן עקבו על פי החור יצא ונשכו ומת אותו ערוד נטלו על כתפו והביאו לבית המדרש אמר להם ראו בני אין ערוד ממית אלא החטא ממית באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר׳ חנינא בן דוסא: **מתני׳** [6]מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים [1]ושאלה בברכת השנים [2]והבדלה בחונן הדעת [3]ר״ע אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה רבי אליעזר אומר בהודאה: **גמ׳** מזכירין גבורות גשמים מאי טעמא [6]אמר רב יוסף מתוך ששקולה כתחיית המתים לפיכך קבעוה בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים מאי טעמא אמר רב יוסף מתוך שהיא פרנסה לפיכך קבעוה בברכת פרנסה הבדלה בחונן הדעת מ״ט א״ר יוסף מתוך שהיא חכמה קבעוה בברכת חכמה ורבנן אמרי מתוך שהיא חול לפיכך קבעוה בברכת חול א״ר אמי גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול וא״ר אמי [6]גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר [1]כי אל דעות ה׳ וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר [2]כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו אמר רבי אלעזר גדול מקדש שנתן בין ב׳ אותיות שנאמר [3]פעלת ה׳ מקדש ה׳ וא״ר אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו דעה נתנה בין שתי אותיות מקדש נתן בין שתי אותיות מתקיף לה [6]רב אחא קרחינאה אלא מעתה גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר [4]אל נקמות ה׳ אמר ליה אין במילתה מיהא גדולה היא והיינו דאמר עולא שתי נקמות הללו למה אחת לטובה ואחת לרעה לטובה דכתיב [5]הופיע מהר פארן לרעה דכתיב אל נקמות ה׳ אל נקמות הופיע: רבי עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית כו׳: א״ל רב שמן בר אבא לר׳ יוחנן מכדי אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות נחזי [6] היכן תקון א״ל בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס הענו חזרו וקבעוה בתפלה והם אמרו [7]המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס איתמר נמי אמר ר׳ חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות בתחלה קבעוה בתפלה העשירו קבעוה על הכוס חזרו והענו קבעוה בתפלה והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס איתמר נמי רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס אמר [6]רבא [6]ומותבינן אשמעתין [6]טעה [7]ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים [2]ושאלה בברכת השנים מחזירין אותו [3]והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס לא תימא מפני שיכול לאומרה על הכוס אלא אימא מפני שאומרה על הכוס איתמר נמי אמר רבי בנימין בר יפת שאל ר׳ יוסי את ר׳ יוחנן בציידן ואמרי לה ר׳ שמעון בן יעקב דמן צור את ר׳ יוחנן ואנא שמעית המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס או לא ואמר ליה צריך שיבדיל על הכוס איבעיא להו המבדיל על הכוס מהו שיבדיל בתפלה אמר רב נחמן בר יצחק [5]קל וחומר מתפלה ומה תפלה דעיקר תקנתא היא אמרי המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס המבדיל על הכוס דלאו עיקר תקנתא היא לא כ״ש תני ר׳ [6]אחא אריכא קמיה דרב חיננא המבדיל בתפלה משובח יותר ממי שיבדיל על הכוס ואם הבדיל בזו ובזו [6]ינוחו לו ברכות על ראשו הא גופא קשיא אמרת המבדיל בתפלה משובח יותר ממי שיבדיל על הכוס אלמא תפלה לחודה סגי והדר תני אם הבדיל בזו ובזו ינוחו לו ברכות על ראשו וכיון דנפיק ליה בחדא אפטר והויא [6]ברכה שאינה צריכה ואמר רב ואיתימא ר״ל ואמרי לה ר׳ יוחנן ור״ל דאמרי תרוייהו [5]כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום [6]לא תשא אלא אימא הכי אם הבדיל בזו ולא הבדיל בזו ינוחו לו ברכות על ראשו בעא מיניה רב חסדא מרב ששת טעה בזו ובזו [6] מהו אמר ליה [5]טעה בזו ובזו חוזר לראש אמר

פתיחה ובזו פתיחה בזו יד (יחזקאל לז) היתה עלי יד ה׳ ובזו יד (תהלים קמה) פותח את ידך בזו פתיחה (יחזקאל לז) הנני פותח את קבריתיכם ר׳ יודן בשם ר׳ אלעזר בר אבינה בזו שירה ובזו שירה בזו שירה (ישעיה מב) ירננו ישבי סלע ובזו שירה (תהלים סח) יתרוענו אף ישירו:

מסורת הש״ס

ה) [לעיל כח:], ו) יומות קמא, ג) סנהדרין קיב:, ד) [פוס״ד ס״ע ה״כ], ה) תענית דף כ., ו) לעיל כט. נדה ח., ז) [תענית ז.], ח) מנחל׳ נב. ע״ש, ט) סס ע״ש, י) [שבת קג: ע״ש ספמי׳ קס: קז.], יא) ל״ל רבה, יב) [קדוי נ: וע״ש], יג) [תוספתא פ״ג ה״ב לעיל ט: כט., יד) [ע״ש שבת קיח. קיג.], טו) [שבת נא. מעיל׳ כה: ע״ג נ:], טז) [ויומא ע. סוטה מא.], יז) נמי׳ פירוש כרא״ש], יח) ל״ל אוכל, יט) [ירושלמי פ״ה סוס״ה], כ) [דבורי רש״י נדפסו בטעות ולריך להפסם].

תורה אור השלם

1. אֵל תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְיָ וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת: שמואל א ב ג
2. בִּיבֵשׁ קָצִירָה תִּשָּׁבֵרְנָה נָשִׁים בָּאוֹת מֵאֵירוֹת אוֹתָהּ כִּי לֹא עַם בִּינוֹת הוּא עַל כֵּן לֹא יְרַחֲמֵנוּ עֹשֵׂהוּ וְיֹצְרוֹ לֹא יְחָנֵנוּ: ישעיהו כז יא
3. תֹּבֵאמוּ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: שמות טו יז
4. אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ: תהלים צד א
5. וַיֹּאמַר יְיָ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאִתָּה מִרְבְּבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ: דברים לג ב
6. לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא כִּי לֹא יְנַקֶּה יְיָ אֶת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא: שמות כ ו

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ניחוי היכן מיקון. ע״ג כפרק מי שאמרו דף כג ע״ב בגי׳ עוכלא בעלי קרי פריך תלמודא נמי הכי וכ״ל כתוס׳:

גליון הש״ס

גמ׳ נתן עקבו על פי החור. עיין יפה מלאה בתפעות (פרק ג פיקון יז) ד״ה תפלתו:

מוסף רש״י

אומרה ברכה רביעית בפני עצמה. להבדלה כמוצאי שבתות ואינו סוללה כחונן הדעת (נדה ח.). בין שתי אותיות. של שם, כך אמרתי. ל״ל כל שמות, על שם דלמרינן בעלמא (חגיגה ז.) אות הוא לצנא אלו, קרי לה אותיות לשון מופלא (סנהדרין צב.). גדול מקדש. דשוב הוא (שם). אחת לטובה. של ישראל, שסולק שכינתו מאומות העולם וכא על ישראל, וקרי ליה נקמות משום דתגמול עוב הוא שזמן לגכיה על שאמרו נעשה ונשמע, ונקמה הייט תגמול (שם). ואחת לרעה. לפולענות לעובדי כוכבים שנפרע מהן ליום הדין, כדאמרינן בפ״ק דמס׳ ע״ז (ד.) ניקם ה׳ וכעל אמה לעבו״כ שבאו בעצמו וכבכולו נפרע מהן והייט הופעה (שם). ומותבינן אשמעתין. יש לי להשיב על דברי (קדושין נ.) אשמועת עלמנו (גיטין לח.) אדיהיה נופיה קא מוחיב (מנחות מפ.).

מוסף תוספות

א. [ד]עשאוה כשליח צבור שטעה ומנו אחר תחתיו שמתחיל בראש הברכה שטעה בה האחר. מאירי.

עין משפט נר מצוה

ל א ב מיי׳ פ״ו מהל׳ תפלה הלכה ט (סמג עשין יט) טוש״ע או״ח סי׳ קד סעיף ג:

לא ג מיי׳ פ״ב מהל׳ גירושין הלכה י (סמג לאוין ל) טוש״ע אה״ע סי׳ יז סעי׳ כט:

לב ד ה (מיי׳ פ״ו מהל׳ תפלה הלכה סמג עשין יט) טוש״ע או״ח סימן קד סעיף ד:

לג ו מיי׳ פ״ב מה׳ תפלה הלכה טו סמג עש״ ס טוש״ע או״ח סי׳ קיד סעי׳ ג:

לד ז מיי׳ שם הל׳ טו סמג עש״ ס טוש״ע או״ח סי׳ קח סעי׳ ג:

לה ח ט מיי׳ שם הלכה ד יב (וסכ״ע מהל׳ שבת הל׳ ו) סמג שם טוש״ע או״ח סימן רלד סעי׳ ג:

לו י מיי׳ פ״י מהל׳ תפלה הלכה ח סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ קיד סעי׳ ה:

לז כ מיי׳ שם הל׳ טו סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ קיד סעי׳ ד:

לח ל מיי׳ שם הל׳ יד סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ רלד סעיף ג:

לט מ טור שם:

מ נ מיי׳ פ״ג מהל׳ ברכות הלכה טו סמג עשין כז טוש״ע או״ח סי׳ רו סעי׳ ו ומי׳ רטו סעי׳ ד (כב אלפס לקמן פ״ח):

מא ס ע״ש או״ח סי׳ רלד סעיף ג:

רבינו חננאל

והם אמרו המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. ירושלמי: אם לא הבדיל במוצאי שבת מבדיל ואפילו בחמישי בשבת, הדא דתימא המבדיל בין קודש לחול, אבל ברוא מאורי האש אומרו מיד במוצאי שבת. ואם לא אמר, מעוות אשר לא יוכל לתקן.

רב ניסים גאון

אפי׳ נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אמר רב ששת לא שנו אלא נחש אבל עקרב פוסק. בתלמוד ארץ ישראל פירשו טעמא דמלתא ואמרי הא עקרב מפסיק למה משום דמחזיא וחזרה ומחיא:

באותה שעה אמרו אוי לו לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר׳ חנינא בן דוסא. פירשו עוד בתלמוד ארץ ישראל ואמרו מאי עיסקא דהדין חברברה אלא כד הוא נכית לבר נשא אין בר נשא קרים למיא חברברה מיית ואין חברברה קרים למיא בר נשא מיית אמרון ליה תלמידי רבי ולא הרגשתה יבא עלי ממה שהיה לבי מכוון בתפלתי לא הרגשתי אמר ר׳ יצחק בן אלעזר ברא לו הקב״ה מעיין מתחת כפות רגליו לקיים מה שנאמר (תהלים קמה) רצון יראיו יעשה: **מזכירין** גבורות גשמים בתחיית המתים. פירשו בתלמוד ארץ ישראל כשם שתחי׳ המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם ר׳ חייא בר אבא שמע ליה מן הדא קרייה (הושע ו) יחיינו מיומים ונרעה נרדפה לדעת את ה׳ ריבא כנשם לנו ובבראשית רבה דר׳ הושעיא (פרשה יג) ר׳ חייא בר אבא אמר שקולה כנגד תחיית המתים ר׳ אבא בריה דר׳ חייא בר אבא אף חכמים קבעו אותה בתחיית המתים בזו יד ובזו יד בזו

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

הלכה מאי. המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס או לא: **ביום עוד שהו להיום אחר השבת.** שאין מתפללין אתה מוזן: ה"ג **הלכה מכלל דפליגי ולא פליגי והא פליגי רבנן אימר דפליגי רבנן בשאר ימות השנה כי"ע שהו להיום אחר השבת מי פליגי והא פליג ר"ע אטו כל השנה מי עבדינן כר"ע דהשתא נעביד כו"ע**

אמר ליה רבינא לרבא הלכתא מאי אמר ליה כי קידוש מה קידוש אף על גב דמקדש בצלותא מקדש אכסא אף הבדלה נמי אע"ג דמבדיל בצלותא מבדיל אכסא: ר' אליעזר אומר בהודאה: ר' זירא הוה רכיב חמרא הוה קא שקיל ואזיל ר' חייא בר אבין בתריה אמר ליה ודאי דאמריתו משמיה דר' יוחנן הלכה כר' אליעזר ביום טוב שחל להיות אחר השבת אמר ליה [א] אין [ב]הלכה מכלל דפליגי ולא פליגי והא פליגי רבנן אימר דפליגי רבנן בשאר ימות השנה ביום טוב שחל להיות אחר השבת מי פליגי והא פליג ר' עקיבא [ג]אטו כל השנה כולה מי עבדינן כר' עקיבא דהשתא ניקו ונעביד כוותיה כל השנה כולה מאי טעמא לא עבדינן כרבי עקיבא דתמני סרי תקון תשסרי לא תקון הכא נמי שב תקון תמני לא תקון אמר ליה לאו הלכה אתמר °אלא מטין אתמר [ד] [ה]דאתמר ר' יצחק בר אבדימי אמר משום רבינו הלכה ואמרי לה מטין ר' יוחנן אמר מודים ור' חייא בר אבא אמר נראין אמר ר' זירא נקוט דרבי חייא בר אבא בידך [ו]דדייק וגמר שמעתא מפומא דמרה שפיר כרחבא דפומבדיתא דאמר רחבא [ז]אמר ר' יהודה [א]הר הבית סטיו כפול היה והיה סטיו לפנים מסטיו אמר רב יוסף אנא לא האי ידענא ולא האי ידענא אלא מדרב ושמואל ידענא דתקינו לן מרגניתא בבבל [ב]ותודיענו ה' אלהינו את משפטי צדקך ותלמדנו לעשות חקי רצונך ותנחילנו זמני ששון וחגי נדבה [ד] ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך ותתן לנו וכו': **מתני' [ח]**האומר [ט]על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך [י]מודים מודים משתקין אותו: **גמ'** בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמיחזי כשתי רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי משמע על הטובה ולא על הרעה [כ]ותנן [ה]חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אלא על קן צפור יגיעו רחמיך מ"ט פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות ההוא דנחית קמיה דרבה ואמר אתה חסת על קן צפור אתה חוס ורחם עלינו אמר רבה כמה ידע האי צורבא מרבנן לרצויי למריה א"ל אביי והא משתקין אותו תנן [מ]ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי ההוא דנחית קמיה דר' חנינא [ו]אמר האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעוזז והיראוי החזק והאמיץ והודאי והנכבד המתין לו עד דסיים כי סיים א"ל סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך למה לי כולי האי אנן הני תלת דאמרינן אי לאו דאמרינהו משה רבינו באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפלה לא הוינן יכולין למימר להו ואת אמרת כולי האי ואזלת משל למלך בשר ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו: ואמר [ז]רבי חנינא [מ]הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר [1]ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה אמו יראת שמים מילתא זוטרתא היא והא"ר חנינא משום ר' שמעון בן יוחי אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים שנאמר [2]יראת ה' היא אוצרו אין לגבי משה מילתא זוטרתא היא דאמר ר' חנינא משל לאדם שמבקשים ממנו כלי גדול ויש לו דומה עליו ככלי קטן קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול: מודים מודים משתקין אותו: אמר ר' [נ]זירא [ס]כל האומר שמע שמע כאומר מודים דמי מיתיבי הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה מגונה הוא דהוי שתוקי לא משתקינן ליה לא קשיא הא דאמר מילתא מילתא ותני לה והא דאמר פסוקא ותני ליה אמר ליה רב פפא לאביי ודילמא מעיקרא לא כוון דעתיה ולבסוף כוון דעתיה אמר ליה חברותא

במקום ותתן לנו ולכשיגיע בין קדושת שבת לקדושת י"ט וכו' הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך יאמר ותתן לנו ה' אלהינו מועדים לשמחה וכו' ומסיים מקדש ישראל והזמנים: **מתני' האומר.** בתפלתו: **על קן צפור יגיעו רחמיך.** אנשים שהיו מרחיקים עצמם מתכוונים להעמיק בלשון תחנונים ואומרים רחוס וחמוץ אתה ועל קן צפור יגיעו רחמיך שאמרת לשלח את האם או שאומר על טוב שאתה עושה לנו יזכר שמך או שאומר מודים מודים משתקין אותו: **גמ' שמטיל קנאה.** לומר על אלה חס ולא על שאר בריותיו: **מדותיו.** מלותיו. והוא לא לרחמים עשה אלא להטיל על ישראל חקי גזרותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזרות חקותיו אף בדברים שיש לשמן ולעבו"ם להשיב עליהם ולומר מה לזרק במצוה זו: **ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי.** שישיב לו מה שהשיב: **אי לאו דאמרינהו משה.** האל הגדול הגבור והנורא שאר לא יש פנים ולא יקח שוחד (דברים י): **ותקנינהו בתפלה.** כשהתפלל עזרא על מעל הגולה בספר עזרא (נחמיה ט): **הכל בידי שמים.** כל הבא על האדם בידי הקב"ה הוא בגון אלוה בידי שמים הוא אבל לדיק ורשע אינו בא על ידי שמים אם זו מסר בידו של אדם ונתן לפניו שני דרכים והוא יבחר לו ילאת שמים: **מילתא מילתא ותני לה.** כל תיבה ותיבה חוזר ושונה מגונה הוי שתוקי לא משתקינן ליה שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא למתלוצץ. אמר פסוק אלא ותני ליה משתקינן ליה דמחזי כשתי רשויות:

מתכוונים

אומר מקורות בידי אדם שיהא הוא עצמו מכין לנו לכך, אע"ג שהיטלת בידו להכין לגבנו אלוי דמחיב (ירמיה יח) הנה כחומר ביד היולל כן אתם בידי בית ישראל, ואומר (ישעיה מה) והסרותי את לב האבן מבשרכם (מגילה שם). **כי אם ליראה.** זה לבדו הוא שואל ממך לפי שהכל בידו חוץ ביראה (נדה שם).

מסורת הש"ס

א) [שבת קו: ופסח נסמן], ב) [לעיל כט:], ג) עירובין מו:, ד) [לקמן לח: פסחים נב:], ה) פסחים יג: נב: סוטה מה., ו) [נכרב אלנסם וכלא"ש סדר המשנה דהסכת בזה"ל האומר יבלכון עוזים הרי זה דרך המינות האומר על קן צפור וכו' וע"ש פירש"י והביטו יוזה יקן במה שפי' הרא"ש ודע שבסדר הזה נמנית ג"כ במשנה דמגילה כה. מכוון ממנן], ז) מגילה כה., ח) לקמן דף כד. [ופ"ק], ט) [עירובין יג. מגילה שם מיר נט: זבחים יג. מולין מג: נדה ד: מה.], י) נדה כו: מגלה כה., כ) [נ"ל תוס' מגילה כה. תוס' נדה מח:], ל) מגילה כה. [סוכה נב:], מ) [נ"ל פירוש אחר], נ) [דף יח:], ס) [דף מב:], ע) הנאמן,

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה יְיָ אֱלֹהֶיךָ שֹׁאֵל מֵעִמָּךְ כִּי אִם לְיִרְאָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּכָל דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ:
דברים י יב
2. וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ חֹסֶן יְשׁוּעֹת חָכְמַת וָדָעַת יִרְאַת יְיָ הִיא אוֹצָרוֹ:
ישעיהו לג ו

גליון הש"ס

גמ' אלא מטין אתמר. עיין תוספות דבר שמואל (סימן קיד):

במתני' האומר על קן צפור. ע' זוה"ק פ' אמור על פסוק אדם וכהמה תושיע ה'. ומגדלים רבה פרשת כי תצא (פ"ו):

הגהות הגר"א

[א] גמ' (פ"ל אין) תפ"מ: [ב] צ"ל פ"תמר: [ג] רש"י ד"ה ס"ג כו' (פ"ל ר' זירא) תפ"מ: [ד] גמ' (ותנתילנו זמני ששון וחגי נדבה) תפ"מ וע"ש בדמב"ם ל"ג לה:

מוסף רש"י

ודאי דאמריתו. לשון שאלה הוא, אמת הוא שאמרתם שאתם אומרים דבר זה של תימה (כתובות 19). **דדייק** וגמר שמעתא מפומא דמרה. כשהשמועה יוצאה מפי רבו מדקדק ולומר לרבו לשנותה פעם שניה ומנתין הימנו הן או לא, **כרחבא דפומבדיתא.** שהיה מדקדק בשמועתו לדעת ממי קיבלה (פסחים נב:). **סטיו כפול היה.** שאולטנא סביב סביב מקפת ומכוון אותו הקף עוד אחר (פסחים יג: וכע"ז שם נב: וסוכה מח.). **על קן צפור יגיעו רחמיך.** לשון הזה (כב"מ): לשון הוה) רחמיך מגיעין על קן צפור כך חוס ורחם עלינו (מגילה כה.). **ועל טוב יזכר שמך.** על טוטיתין עדה לך (שם). **מודים מודים.** שאמר שני פעמים מודים כשהוא מודע (שם). **להחדודי לאביי.** כדי שיאמר (חולין מג.). **הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.** כל מדותיו וקונותיו של אדם נתון לו בגזירת מלך מוק מוז (נדה סז:)

מב א מיי' פ"ה מהל' בית הבחירה הל' ח:
מג ב מיי' פ"ג מהל' תפלה הלכה יב סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' תלא סעיף כ:
מד ג מיי' פ"ג מהל' תפלה הל' ז סמג שם [עוד טוש"ע סי' קיג]:
מה ד מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע או"ח סימן קכא סעיף כ:
מו ה מיי' פ"ב מהלכות עשין מז סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן רכב סעיף ג:
מז ו מיי' פ"ג מהל' תפלה הל' ז טוש"ע או"ח סימן קיג סעיף ט:
מח ז מיי' פ"ה מהל' תשובה הל' ח:
מט ח מיי' פ"ג מהל' ק"ש הלכה יא סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סא סעיף ט:

רב ניסים גאון

אמר ר' זירא נקוט דר' חייא בר אבא בידך דגמר שמעתתא מפומיה דרביה. איתא בפרק כיצד מברכין על הפירות (דף לח) מה ענין בומין בר יפת אצל ר' חייא בר אבא ר' חייא בר אבא דייק שמעתא מפומיה דרביה ר' חייא בר אבא כל לי' יומין הוה מהדר לתלמודיה קמיה דר' יוחנן רביה ואית דכוותה בפ' כיסוי הדם (דף 19) דשחיטת חולין ובפ' המביא אשם תלוי דכריתות (דף כז):

מודים מודים משתקין אותו. בתלמוד ארץ ישראל נתנו הפרש בזה הדבר ואמרו הדה דאיתמר בצבור אבל ביחיד תחנונים הם ובגמ' דמגילה (ירושלמי פרק ד הלכה ו) אמרו דרכוותה אמן אמן שמע שמע:

רבינו חננאל

איתמר רב יצחק בר אבודימי אמר משום רבי הלכה ואמרי לה מטין ר' יוחנן אמר מודין אתמר רב אסי אמר הלכה ר' חייא בר אבא אמר נראין ר' יוסי ב"ר חנינא אמר מטין. פי', מאן דאמר מודין סבר דברי הכל הוא בלא חלוקה, מאן דאמר הלכה סבר פליגי ופסקו הלכה, מאן דאמר מטין סבר שיקול הדעת ולא הכריעו כאחד, מאן דאמר נראין סבר שקלו חכמים דבריהן וברור שנראין דברי זה. **דאמר רחבא א"ר יהודה הר הבית וכו'.** פי', הוה מספקא ליה אי משום רב יהודה אי משום רבי יהודה, והיה מדקדק שלא יחליף השמות והיה שונה רבי, ואמר רבינו יחי לעד אינו כן, אילו היה אומר רבי, לא היה אומר לא רב ולא ר', ואינה מלה כלל, ואינו אומר טעם ולא כבוד לו, וכך אמר יחי לעד, כי רחבה לא ראה ר' יהודה מעולם ולא ראה אלא רב יהודה וסופר טעה וכתב ר' יהודה. וראו הגאונים בזמן הזה שאין באותו דור ר' ואמרו כן. **[סטיו כפול היה.** פי', מעוקל]. **מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית.** פי' ירושלמי ר' פנחס בשם ר' סימון מפני שקורא תגר על מדותיו של הקב"ה. [**הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך וגו'.** וכי שואל אדם דבר שאינו ברשותו אלא מיכן ואי"ה שיראת שמים בידו של אדם היא]. **והא דאמר פסוקא ותני לה.** פסוקא פסוקא אין משתקין אותו מיהו מגונה הוי.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

חברותא כלפי שמיא. מנהג שנוהג אדם בחברו יהא נוהג אצל המקום ולא יזהר בתפלתו: **מחיון ליה.** כלומר מלמדין אותו שיהיו ומכין אותו אם יראל בכך: **מרזפתא.** קורנס. ותסיס את המקבת ביהה מתרגמינן מרזפתא (שופטים ד): **מתני' ולא יהא סרבן נאותה שעה.** לפי שאחר יורדין לפני התיבה כשאומרים לו לך רד צריך לסרב פעם אחת כלומר אתי כלפי לכך כדאמרי' לקמן בשמעתין אבל זה לא יסרב מפני שגנאי הוא שתהא התפלה מוספקת כל כך: **מתחלת הברכה שטעה זה.** אם דלג א' מן הברכות ואמר אחרת ואינו יודע לשוב ולאחוז סדרו יתחיל העובר בתחילת ברכה שדלג זה ואומר משם ולהלן: **לא יענה אמן אחר הכהנים.** הש"ל בסוף כל ברכה וברכה: **מפני הטרוף.** שלא תטרף דעתו ויטעה לפי שש"ל הוא צריך להתחיל ברכה שניה ואומר לפני הכהנים כל תיבה ותיבה כדאמרינן במס' סוטה (דף לט:) ובעוטתו אמן לא יוכל לכוין מהר ולהתחיל בברכה שלאחריו: **אם אין שם כהן אלא הוא.** החזן: **לא יחל אם כפיו.** שמא לא יוכל לחזור לתפלתו לדעת לכוין להתחיל בשיס שלום שדעתו מטורפת מאימת הצבור: **ואם הכנעתו.** כלומר אם בטוח הוא שאין דעתו מטורפת מאימת הצבור: **גמ' יסרב.** כשאומרים לו לך יעשה עצמו כלא רואה כלומר אתי כלאי: **שהקדיחו.** לשון שרפה כמו כי אם קדחה בלפי (דברים לב): **מהבהב.** כלומר מזמין עצמו כמו נגער לעמוד: **אין לזן סדר.** ואם דלג ברכה אחת ואח"כ נזכר בה אומרה אף שלא בסקומה: **מתחלת הברכה שטעה זה.** ומתילא משמע דגומר ממנה והלאה אלמא על סדרה צריך לחזור ולאומרה: **הדא ברכתא ניגו.** ודקתני מתני' מתחלת הברכה שטעה זה היינו אחת חונן: **ונפטר.** טוטל רשות: **ח"ל לזכיר שמו.** של חולה: **תחנה וסוף.** במודים ולך נאה להודות: כהן

[1]חברותא כלפי שמיא מי איכא אי לא כוון דעתיה מעיקרא מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוין דעתיה: **מתני'** [2](האומר יברכוך טובים הרי זה דרכי מינות) [3]האובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ולא [4]יסרב באותה שעה מהיכן [5]הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה [6]זה [7]העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף [8]ואם אין שם כהן אלא הוא לא יישא את כפיו [9]ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו ראשי: **גמ'** ת"ר [10]העובר לפני התיבה צריך לסרב ואם אינו מסרב דומה לתבשיל שאין בו מלח ואם מסרב יותר מדאי דומה לתבשיל שהקדיחתו מלח כיצד הוא עושה פעם ראשונה יסרב שניה [11]מהבהב שלישית פושט את רגליו ויורד [12]ת"ר שלשה רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו הן שאור ומלח וסרבנות אמר רב הונא [13]טעה בשלש ראשונות חוזר לראש באמצעיות חוזר לאתה חונן באחרונות חוזר לעבודה ורב אסי אמר אמצעיות אין להן סדר מתיב רב ששת מהיכן הוא חוזר מתחלת הברכה שטעה זה [14]תיובתא דרב הונא אמר לך רב הונא אמצעיות כלהו חדא ברכתא נינהו אמר רב יהודה [15]לעולם אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות אלא באמצעיות דא"ר חנינא ראשונות דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו אמצעיות דומה לעבד שמבקש פרס מרבו אחרונות דומה לעבד שקבל פרס מרבו [16]ונפטר והולך לו [17]ת"ר מעשה בתלמיד אחד [18]שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מאריך יותר מדאי א"ל תלמידיו רבינו כמה ארכן הוא זה אמר להם כלום מאריך יותר ממשה רבינו דכתיב ביה [1]את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו' [2]אל נא רפא נא לה א"ר יעקב אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו שנאמר אל נא רפא נא לה ולא קמדכר שמה דמרים: ת"ר [3]אלו ברכות שאדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה [4]אר"ש בן פזי אריב"ל משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו כהן

[5]**אמר** מודים מודים משתקין אותו. ירושלמי הלא דתימא בלבור בלבד ביחיד מתעוים הם: [6]**אמר** פסוקא פסוקא **ובפליה.** פי' בקונטרס משתקין אותו דמחזי כעושה ב' רשויות ובה"ג וכפר"ח מפרש איפכא פסוקא פסוקא אין משתקין אותו מיהו מגונה הוי[7] אך לשון הגמרא לא משמע כפי' ואותן בני אדם שאומרים ב' או ג' פעמים שמע ישראל ביחוד"כ משתקין אותם לפירש"י[8] ולפר"ח מגונה מיהא הוי אז שמא אין לחוש רק בשקורא ק"ש בעונתה ומקבל עליו עול מלכות שמים ומ"מ טוב שלא לומר אך מה שאומרים ה' הוא האלהים ז' פעמים ביחוד"כ ויוס ערבה כנגד ז' רקיעים משבחים לבורא שהוא דר למעלה מז'[9] מנהג כשר הוא וגם מלינו בקרא שתי פעמים ה' הוא האלהים גבי אליהו (מלכים א יח): **מהיכן הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה.** ירושלמי בטיטי אשתתף באופיים אתון שיילון לר' נון אמר להו בשם ריב"ל זה שעבר אתתיי יתחיל ממקום שפסק ופרוץ והתנן מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה אמר להו מכיון דעיתון קדושת השם כמי שהוא תחלת הברכה דמי: **לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף.** תימה מיפוק ליה דמפסיק תפלה אם עונה אמן וי"ל מאחר שלא אמר אלי טעמא ש"מ דעניית אמן לא תשיב אמאחר שלוקר תפלה הוא אבל לקרות כהנים לזוכן אומר ר"מ שאין ש"ל יכול לקולאם דחשיב הפסקה לתפלה אם קולאם[10] אלא אחד מבני הקהל קולאם הא דאמרינן בסוטה פ' אלו נאמרים (ד' לח.) לשנים קורא כהנים וכו' ולא אשלים לבור קאי אלא אחזן[11] כתניא בספרי (פרשת נשא) אמור להם מלמד שהחזן אומר להם אמרו ואחזן ולא היינו אלא לבור דחזן היינו המתעסק בצרכי לבור[12] וכן משמע נמי בסוטה (ד' לט:) דלאו אשלים לבור קאי דתמיקרא קאמר אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיגלה הדבור מפי הקורא פי' הקורא כהנים ואח"כ אומר אין אלא לבור רבאי וכו' משמע דאנים הם ויש שהיו רוצים לומר דאמו כן אין ש"ל כראי להקרות יברכך לכהנים דאמו כן הוי הפסקה אמנם רבינו יהודה פי' דבהדיא יש במדרש טעמי יתרות וחסרות אמור להם מלמד שאלא לבור לומר להם על כל דבור ודבור וכן יש שרוצים להתיר לשאיל לבור עצמו לקרות הכהנים אפילו לפי' ר"ת דמה דפי' דהוא הפסקה היינו דוקא בימיהם מיד כשסיימו ברכת הודאה לא היו אומרים אי"ל ברכו ברכה כדמשמע בסוטה (שם) דקאמר אין הקורא רשאי לקרות כהנים עד שיכלה אמן מפי הצבור פי' אמן שעונין בסיום ברכת הודאה אלמא משמע שלא היו אומרים אלא כהנים מיד אבל עכשיו שהורגלו אומר אלהינו בלשון ברכה ותפלה אין זו הפסק דלא נרע מעניית אמן דהכא דלא חשיבא הפסק כדפרישית[13] **אמצעיות** אין להן סדר. פי' בקונטרס ואם דלג ברכה אחת ואחר כך מזכר בה שלא במקומה אומרה במקום שנזכר. ולא הילרא דהא תנן במגילה (פ"ב ד' יח.) הקורא את המגילה למפרע לא יצא ותניא (שם) וכן בהלל וכן בק"ש וכן בתפלה[14] לכך נראה כפירוש רש"ס ורב אלפס דאין להן סדר דקאמר איינו שיתחיל במקום שדלג הברכה ומשם ואילך יאמר הכל על הסדר[15] אבל ודאי לא יתחיל באתה חונן כמו בג' ראשונות וג' אחרונות שחוזר לראש ודאיה מדתמיכלינן[16] הקורא את שמע והשמיע בה פסוק אחד לא יקרא אותו פסוק בפני עצמו אלא מתחיל מאותו פסוק ואילך וגומר עד סופה ותניא נמי בפ"ב דמגילה (ד' יח:) שאם השמיע פסוק ל' במגילה שקורא על הסדר מאותו פסוק ואילך והתם משוי תפלה[17] למגילה לענין הך מילתא דכדפרישית ובה"ג פסק כרב אסי דאמר אמצעיות אין להן סדר הלא דרב הונא כתלמיד לגבי רב אסי כדאמרינן בכמה מקומות אמר רב הונא אמר רב אסי ועוד דלרב הונא צריך לחזור ולשנויי מתני' דכולהו חדא ברכתא מינהו ואשנויי דחיקי לא ניקום ונסמוך ועוד דרב אסי ורב ששת קיימי בחד שיטתא ועוד דבשל סופרים הלך אחר המיקל וא"כ אדם שטעה ודלג ברכה אחת באמצעיות אז שלא אמר המלך המשפט בין ר"ה ליום"כ דקי"ל בפ"ק (דף יב:) דמחזירין אותו לא יחזור לאתה חונן אלא לאותה ברכה שדלג ומשם ואילך יאמר על הסדר כדפי' רש"ס והיכא שטעה בג' ראשונות כגון שטעה בחתימתן לא לא אחרונות כגון שטעה כמו כן בחתימתן אז שלא הזכיר בין ראש השנה ליום"כ בשיס שלום בספר חיים טוביס הכולהה חוזר לעבודה וטעמא דליון שכולה שבח הוי ברכה ל'. ותענית לבור שש"ל קובע ברכה לעצמו שאומר עננו בין גואל לרופא אם שכחה ומזכר בה קודם סיום תפלה אין מחזירין אותו בשיה אלא לריך לחזור ולומר על הסדר כפי' רש"ס ש"כ הוא ברכה לבטלה אם מחזירין אותו אבל לפי' הקונטרס' היה אומרה במקום שמזכר[18] ואין כאן ברכה לבטלה[19]: **אל ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות.** פי' ר"מ ורבינו הא דוקא ליחיד אבל אנו אומרים זכרנו וקרובינו ויעלה ויבא בהם ותדע דדוקא יחיד קאמר שהרי עיקר ברכות אחרונות לרבי אבל לרבי אנו אומרים ושאמה ומה בכך וי"ל שלא יבא לעקור דברי חכמים שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רוצה ואין כאן מקנת חכמי' ומחיישינן[20] ליוהרא[21] קילה

[22]**אל נא** ביחיד מתעוים הם: [23]**אמר** פסוקא פסוקא **ובפליה.** פי' בקונטרס משתקין אותו דמחזי כעושה ב' רשויות ובה"ג וכפר"ח מפרש איפכא פסוקא פסוקא אין משתקין אותו מיהו מגונה הוי[24] אך לשון הגמרא לא משמע כפי' ואותן בני אדם שאומרים ב' או ג' פעמים שמע ישראל ביחוד"כ משתקין אותם לפירש"י[25] ולפר"ח מגונה מיהא הוי אז שמא אין לחוש רק בשקורא ק"ש בעונתה ומקבל עליו עול מלכות שמים ומ"מ טוב שלא לומר אך מה שאומרים ה' הוא האלהים ז' פעמים ביחוד"כ ויוס ערבה כנגד ז' רקיעים משבחים לבורא שהוא דר למעלה מז'[26] מנהג כשר הוא וגם מלינו בקרא שתי פעמים ה' הוא האלהים גבי אליהו (מלכים א יח): **מהיכן הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה.** ירושלמי בטיטי אשתתף באופיים אתון שיילון לר' נון אמר להו בשם ריב"ל זה שעבר אתתיי יתחיל ממקום שפסק ופרוץ והתנן מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה אמר להו מכיון דעיתון קדושת השם כמי שהוא תחלת הברכה דמי: **לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף.** תימה מיפוק ליה דמפסיק תפלה אם עונה אמן וי"ל מאחר שלא אמר אלי טעמא ש"מ דעניית אמן לא תשיב אמאחר שלוקר תפלה הוא אבל לקרות כהנים לזוכן אומר ר"מ שאין ש"ל יכול לקולאם דחשיב הפסקה לתפלה אם קולאם[27] אלא אחד מבני הקהל קולאם הא דאמרינן בסוטה פ' אלו נאמרים (ד' לח.) לשנים קורא כהנים וכו' ולא אשלים לבור קאי אלא אחזן[28] כתניא בספרי (פרשת נשא) אמור להם מלמד שהחזן אומר להם אמרו ואחזן ולא היינו אלא לבור דחזן היינו המתעסק בצרכי לבור[29] וכן משמע נמי בסוטה (ד' לט:) דלאו אשלים לבור קאי דתמיקרא קאמר אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיגלה הדבור מפי הקורא פי' הקורא כהנים ואח"כ אומר אין אלא לבור רבאי וכו' משמע דאנים הם ויש שהיו רוצים לומר דאמו כן אין ש"ל כראי להקרות יברכך לכהנים דאמו כן הוי הפסקה אמנם רבינו יהודה פי' דבהדיא יש במדרש טעמי יתרות וחסרות אמור להם מלמד שאלא לבור לומר להם על כל דבור ודבור וכן יש שרוצים להתיר לשאיל לבור עצמו לקרות הכהנים אפילו לפי' ר"ת

[30]אמר מודים מודים משתקין אותו. ירושלמי הלא דתימא בלבור בלבד ביחיד מתעוים הם: [31]אמר פסוקא פסוקא **ובפליה.** פי' בקונטרס משתקין אותו דמחזי כעושה ב' רשויות ובה"ג וכפר"ח מפרש איפכא פסוקא פסוקא אין משתקין אותו מיהו מגונה הוי[32] אך לשון הגמרא לא משמע כפי' ואותן בני אדם שאומרים ב' או ג' פעמים שמע ישראל ביחוד"כ משתקין אותם לפירש"י[33] ולפר"ח מגונה מיהא הוי אז שמא אין לחוש רק בשקורא ק"ש בעונתה ומקבל עליו עול מלכות שמים ומ"מ טוב שלא לומר אך מה שאומרים ה' הוא האלהים ז' פעמים ביחוד"כ ויוס ערבה כנגד ז' רקיעים משבחים לבורא שהוא דר למעלה מז'[34] מנהג כשר הוא וגם מלינו בקרא שתי פעמים ה' הוא האלהים גבי אליהו (מלכים א יח): **מהיכן הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה.** ירושלמי בטיטי אשתתף באופיים אתון שיילון לר' נון אמר להו בשם ריב"ל זה שעבר אתתיי יתחיל ממקום שפסק ופרוץ והתנן מתחיל מתחלת הברכה שטעה בה אמר להו מכיון דעיתון קדושת השם כמי שהוא תחלת הברכה דמי: **לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטרוף.** תימה מיפוק ליה דמפסיק תפלה אם עונה אמן וי"ל מאחר שלא אמר אלי טעמא ש"מ דעניית אמן לא תשיב אמאחר שלוקר תפלה הוא אבל לקרות כהנים לזוכן אומר ר"מ שאין ש"ל יכול לקולאם דחשיב הפסקה לתפלה אם קולאם[35] אלא אחד מבני הקהל קולאם הא דאמרינן בסוטה פ' אלו נאמרים (ד' לח.) לשנים קורא כהנים וכו' ולא אשלים לבור קאי אלא אחזן[36] כתניא בספרי (פרשת נשא) אמור להם מלמד שהחזן אומר להם אמרו ואחזן ולא היינו אלא לבור דחזן היינו המתעסק בצרכי לבור[37] וכן משמע נמי בסוטה (ד' לט:) דלאו אשלים לבור קאי דתמיקרא קאמר אין הכהנים רשאין להתחיל בברכה עד שיגלה הדבור מפי הקורא פי' הקורא כהנים ואח"כ אומר אין אלא לבור רבאי וכו' משמע דאנים הם ויש שהיו רוצים לומר דאמו כן אין ש"ל כראי להקרות יברכך לכהנים דאמו כן הוי הפסקה אמנם רבינו יהודה פי' דבהדיא יש במדרש טעמי יתרות וחסרות אמור להם מלמד שאלא לבור לומר להם על כל דבור ודבור וכן יש שרוצים להתיר לשאיל לבור עצמו לקרות הכהנים אפילו לפי' ר"ת

שוב מעשה בתלמיד א' שירד לפני התיבה בפני ר"א והיה מקצר יותר ממדאי א"ל תלמידיו כמה קצרן הוא זה א"ל כלום מקצר יותר ממשה רבינו דכתיב אל נא רפא נא לה א"ר יעקב אמר רב חסדא כל המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו שנאמר אל נא רפא נא לה ולא קמדכר שמה דמרים: ת"ר אלו ברכות שאדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדין אותו שלא ישחה אר"ש בן פזי אריב"ל משום בר קפרא הדיוט כמו שאמרנו כהן

יותר מדאי ובגמ' דד' אבות נזיקין (בבא קמא דף מז) איתא שדרו של אדם לסוף (ע') [שבע] שנה נעשה נחש ובמדרש ובגמ' דסוטה בפ' אלו נאמרים בכל לשון (דף מז) אמרי בזמן ששליח צבור אומר מודים העם מה הם אומרים:

מסורת הש"ס

ה) מגילה דף כה.. ו) שם [ועמ"ש לעיל נג.: גירסת הרי"ף ורא"ש], ז) י"ל בה. ד) [סוטה לח.]. ח) [ברכות יענעג כרלפמן], ט) נזיקין ע. ע"ש, ו) [י"ל תיובתא דרב דלא אמר לומא תהוי תיובתא דרב הונא וכו' כך היה הגירסא לפני רש"י וע' בסוף ס' קרבן נתנאל], יא) מכילתא דר"י פרשה בשלח, יב) [לפי שאלה להתפלל בטקום נמוך כדאיתא לעיל י: הלכך לעני ירד מ' רש"י ר"ש ר"ש לב. ד"ה ירד], יג) [תוספתא פ"ב הי"ח], יד) [שיך לדף לג:], טו) [נ"ז שיך לשם], טז) [וע"ע תוס' ומנחות מד. ד"ה כל כהן כו'], יז) [ע"ע ה"ד], יח) [וע"ע תוס' ע"ג ת. ד"ה אם כן].

תורה אור השלם

1. וְאִתְנַצֵּל לִפְנֵי יְיָ אֶת אַרְבָּעִים הַיּוֹם וְאֶת אַרְבָּעִים הַלַּיְלָה אֲשֶׁר הִתְנַפַּלְתִּי כִּי אָמַר יְיָ לְהַשְׁמִיד אֹתְכֶם:
דברים ט כה

2. וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל יְיָ לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ:
במדבר יב יג

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מלמדין וכו' ומיישינן ליוהרא. נ"ב לומר ועוד מיישינן ליוהרא:

גליון הש"ס

גמ' אר"ש בן פזי אריב"ל. במדרש רבה בראשית פרשה לג' איתא ריב"ל כשם ריב"ל אמר ב"ש תחלת כל ברכה שחוה והמלך בתחלת כל ברכה וסוף כל ברכה שוחה. רבי סימון כשם ריב"ל אמר המלך משמיה מרבי נתן לא היה מקף: רש"י ד"ה בתחלת הברכה ובו' ומבוילא בו'. עיין בקרבן נתנאל שמאה גרסא בקלף. מיומא דרב אסי ליתא מהוי מיומא דר"ש אמר לן ר"ש:

מוסף רש"י

חברותא כלפי שמיא. וכי בטנגא תכיון שלא בתפלה ר"ש לדבר לפניו שלא בתפלה ומחזר ומגלה לו כשיפוא שלא יין כלאשונה (מגילה כה.). האומר ברכוך טובים הרי זה דרכי מינות. שאינו מולל דעשים בשבחו של מקום, וחכמים לגמרו (כריתות י:) מתלגנה שריתה רע ומגלה בסמוך בין שממני הקטנות שמגריכן הכמוה כהרלפמן לשיחן בלגורה לאמת (מגילה שם) ועי' מנחות כז.). **וחזור לתפלתו ראשי.** לשאל את כפיו (סוטה לח:). שהקדיחתו מלח. שרפתו, כמו כי אם קדחה, כלומר נתנה בו מלח יותר מדי (עדויות נד.). רובן קשה ומיעוטן יפה. כשם לאדם מעט מהם יפה לגופו לרפואה וטוב שיהא לו קלת משלא יהא לו כלום, אבל רובן קשה, כשם לו הרבה (גיטין מ.). **פרס.** מתן (ב"ב כה.).

מוסף תוספות

א. שיש לחשוד אותו על שלא כיון בו בתחלה חוזר אותה, אבל אין משתקין אותו, דנוח לו שיקרא מגונה מטיעשה רשע שעה אחת לפני המקום, כלומר שלא כיון בו. רבינו יהונתן. ב. דמחזי כשתי רשויות. תוס' הרא"ש. ג. לפי שהשכינה עולה למעלה משבעה רקיעים. סמ"ג נאון סט. ד. ואפילו לדבה שמיה רבא מברך אסור להפסיק, ואפילו המלך שואל בשלומו, ואפילו נחש כרוך על עקבו. תוס' הרא"ש. ה. אבל ש"ץ המפסיק עבירה היא בידו. שם. ו. רש"ץ הוא המתפלל להוציא הצבור יודי חובתן. שם. ז. וחזור לאחר מכן לברכה שהיה עומד בה, כגון שדלג ברכת רופא ואמר ברכת השנים ואח"כ נזכר, אומר ברכת רופא ואומר אחריה ברכת קבוץ גלויות. רשב"א. ח. [ז]אם היה מתפלל אותה ברכה שלא במקומה א"כ הוי למפרע. נמוק"י. ט. כגון שלא אמר גואל ישראל אחר סלח לנו, אלא אמר רופא וברכת השנים וקבוץ גליות ואחר נזכר שלא אמר גואל ישראל וכו', חוזר לראש ברכת גואל ואומר כל הברכות הסדורות אחריה פעם שנית. רבינו מנחם תפילה פ"ש ה"ש. שיש לאמצעיות סדר שלא יקדים ברכה לחבירתה. רשב"ש.

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"י מהלכות תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קכו סעיף ב:
נא ב מיי' שם טוש"ע שם וסי' נג סי"ז:
נב ג מיי' שם הלכה ד סמג שם טוש"ע או"ח סימן קיט סעיף ג
ג וכסי' קכו סעיף ב:
נג ד מיי' פ"י מהל' גזילה ואבידה כפיס הל' ה סמג עשין כ טוש"ע או"ח סימן קמח סעיף יט:
נד ה מיי' פט"ו שם הלכה י טוש"ע שם סעיף כ:
נה ו טוש"ע או"ח סי' נג סעיף מז:
נו ז מיי' פ"י מהל' תפלה הלכה ו ד סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קכו סעיף ב:
נז ח מיי' פ"ו שם הלכה ד וס"ו הל' ג סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיב סעיף ג:
נח ט מיי' פ"ה שם הל' ו סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קכו סעיף ג:
נט י מיי' פ"ט שם הל' י סמג שם טוש"ע או"ח סי' קיג סעיף ג:

רבינו חננאל

[מחיון ליה במרזפתא דנפחא. פי' קורנס של נפחים]. האומר יברכוך טובים הרי זה דרך המינות. פירוש, משום דמיחזי כשתי רשויות. העובר לפני התיבה וטעה אוקיינא שליח צבור הירוד בתחלה לפני התיבה, פעם ראשונה מסרב, ב' מהבהב, ג' פושט את רגליו וירוד. אבל הירוד תחתיו של זה שטעה בתפלתו, אינו רשאי לסרב כלל. ורב אסי אמר אמצעיות אין להן סדר. פי', בג' ראשונות ובג' אחרונות הכל שוין שיש להם סדר, ואם טעה בהודאה או בשים שלום חוזר לעבודה. ולרב אסי אם טעה ואמר סלח לנו קודם השיבנו אינו צריך לחזור ולומר אתה חונן לאחריו השיבנו ואחריו סלח לנו, ואחרי שאמר השיבנו יאמר ראה נא בעינינו וכן בכל ברכות האמצעיות. וקיי"ל כרב אסי, דרב הונא לגבי רב אסי כתלמיד הוא נחשב. ותו דמתניתין מסייע ליה וקשיא לרב הונא. ואנ"ג דשנו, אשנויי לא סמכינן. ותו דתלמוד ארץ ישראל מסייע ליה דגרסינן בירושלמי ר' אליעזר הוי יתיב בחד בי כנישתא, על חזנא ואטרח על חד דייעול, ולא על, לסופה על לגביה דר"א, א"ל לא יכעוס מרי עלי בגין דלא הרינא מתנר לא עליה, א"ל עליך לא כעסתי אלא על הדין דאטרח עליך. בטוטאי אישתיק באפנים, אתון שיילין לר' אבון, אמר להו בשם ר' יהושע בן לוי זה שעובר תחתיו יתחיל במקום שפסק, א"ל והתנינן מתחלת ברכה שטעה זה, אמר לון מכיון דעניתון קדושתא כמה שהיא תחלת ברכה. הלכך בין יחיד בין שליח ציבור טעה בשלש ראשונות חוזר למגן אברהם, טעה בשלש אחרונות חוזר לעבודה, טעה באמצעיות אינו חוזר כלל אלא אומר בסקום שזוכרה ודיו. והוא דלא סיים צלותיה ולא עקר כרעיה, אבל אי עקר כרעיה אפי' באמצעיות חוזר. **אל ישאל אדם צרכיו לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות.** פירוש, קים להו לרבנן דדוקא ליחיד, אבל שאלה ששואלין הצבור כגון זכרנו לחיים בעשרת ימי תשובה וכיוצא בהן שרי, דהא שלש אחרונות עבודה והודאה ושים שלום שאלה ניתנו ושרי, משום דשאילת צבור ניתנו. ושמעינן מינה דאסור לכל מאן דמשני או מוסיף או גורע בג' ברכות ראשונות מן המטבע שטבעו חכמים בברכות, ואלו חזנים שמניחים מטבע ברכות ואומרים קדושות לאו שפיר עבדי, אבל המאריך באמצעיות בתפלתו לית לן בה, דהא משה רבינו פעם האריך בתפלתו ארבעים יום ופעם קיצר ואמר אל נא רפא נא לה.

רב נסים גאון

תנו רבנן אלו ברכות שאדם שוחה בהן כו'. פי' בתלמוד ארץ ישראל בפ' מאימתי קורין הכל שוחין בהודאה עם שליח צבור ר' זעירא אמר דבלבד במודים כו' תני ובלבד שלא ישוח

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות